

RTU studiju kurss "Mūsdienu latviešu literārā valoda: propedeitika, fonētika II"**0L000 Liepājas akadēmija****Vispārējā informācija**

Kods	LA0636
Nosaukums	Mūsdienu latviešu literārā valoda: propedeitika, fonētika II
Studiju kursa statuss programmā	Obligātais/Ierobežotās izvēles
Atbildīgais mācītspēks	Dace Markus - Habilitētais doktors, Profesors
Apjoms daļās un kredītpunktos	1 daļa, 3.0 kredītpunkti
Studiju kursa īstenošanas valodas	LV
Anotācija	Studiju kursā apgūst zināšanas un prasmes, lai veidotu lingvistisko un pedagoģisko kompetenci fonētikas mācību satura īstenošanai pamatizglītības un vidējās izglītības posmā. Tiek nostiprināts ieradums ievērot pareizrūnas normas ikdienas saskarsmē.
Mērķis un uzdevumi, izteikti kompetencēs un prasmēs	Studiju kursa mērķis : Pilnveidot izpratni par latviešu valodas skaņu sistēmu, par pozicionālajām un vēsturiskajām skaņu pārmaiņām, ar zilbi un uzsvāra lietošanu saistītajiem jautājumiem, grafēniku un ortogrāfijas pamatprincipiem, sekmējot latviešu valodas skolotāja profesionālās kompetences attīstību. Studiju kursa uzdevumi: 1) apgūt zināšanas un attīstīt praktiskās pareizrūnas prasmes; 2) veidot kompetenci fonētikas mācību satura īstenošanai pamatizglītības un vidējās izglītības posmā; 3) nostiprināt ieradumu ievērot pareizrūnas normas ikdienas saskarsmē.
Patstāvīgais darbs, tā organizācija un uzdevumi	Zinātniskās literatūras analīze, praktisko uzdevumu veikšana par apgūto vielu. Fonētiskā transkripcija (principi, simboli, zilbes intonāciju zīmes). Patskaņu un divskaņu analīze un to maiņas tekstā, pilna fonētiskā transkripcija. Latviešu valodas skaņu salīdzināšana ar citu valodu skaņām. Atziņas par kļūdām skolēnu runā un rakstu darbos, to cēloņiem, to novēršanu. Latviešu valodas alfabēta atkārtošana. Grupas biedru pareizrūnas analīze. Mācību uzdevuma izstrāde fonētikas mācību satura apguvei skolā.
Literatūra	Obligātā/Obligatory: 1. Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca. (1995). Rīga: Avots. 2. Latviešu valodas gramatika. (2013). Rīga: Latviešu valodas institūts. 3. Guļevska, D., Miķelsons, A., Porīte, T. (2002). Pareizrakstības un pareizrūnas rokasgrāmata. Latviešu valoda. Rīga: Avots. 4. Strautiņa, V., & Šulce, Dz. (2004). Latviešu literārās valodas fonētika, ortoepija un ortogrāfija. Liepāja: LiePA. 5. Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca. (2007). Rīga: Valsts valodas aģentūra. Papildu/Additional: 1. Laua, A. (1997). Latviešu literārās valodas fonētika. Rīga: Zvaigzne ABC. 2. Muižniece, L. (2002). Latviešu valodas praktiskā fonoloģija. Rīga: Rasa ABC. 3. Markus D., Vulāne A. (2023). Ievads runas un rakstu kultūrā. Skolotāju izglītības joma: Valoda. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 4. Markus, D., & Bonda, Dz. (2014). Ievads fonoloģijā. Rīga: Zinātne. 5. Strautiņa V., Šulce Dz. (2009). Latviešu valodas pareizrūna un pareizrakstība. Rīga: Raka. 6. Laugale, V., Šulce, Dz. (2012). Lielo burtu lietojums latviešu valodā: ieskats vēsturiskajā izpētē, problēmas un risinājumi. Rīga: Latviešu valodas aģentūra. Citi avoti informācijas avoti/Other sources of information: 1. Raksti krājumos: "Latviešu valodas kultūras jautājumi"; "Valodas aktualitātes"; "Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi"; "Vārds un tā pētīšanas aspekti". 2. http://valodasrokasgramata.lv/materials 3. https://www.valodaskonsultacijas.lv/lv/linguistic_sectors 4. www.valoda.lv 5. www.vvk.lv 6. www.liepu.moodle.lv
Nepieciešamās priekšzināšanas	Apgūts tudiju kurss „Mūsdienu latviešu literārā valoda: propedeitika, fonētika I”.

Studiju kursa saturs

Saturs	Pilna un nepilna laika klātienēs studijas		Nepilna laika neklātienēs studijas	
	Kontakt stundas	Patstāv. darbs	Kontakt stundas	Patstāv. darbs

1. temats. Fonētikas un fonoloģijas vispārīgs raksturojums. 1. lekcija - Fonētikas un fonoloģijas priekšmets un fonētiskie līdzekļi. Latviešu fonētiķi un fonētikā izmantotās pētīšanas metodes. Skaņa un fonēma. Fonēmas varianta jēdziens un latviešu valodas fonēmu varianti. Fonētiskās transkripcijas pamati (principi un simboli). Runas orgāni, to iedalījums. Patstāvīgais darbs: fonētiskā transkripcija, savas un grupas biedru runas analīze, literatūras studijas.	4	8	2	8
2. temats. Latviešu valodas fonēmu sistēma. Patskaņi jeb monoftongi. Divskaņi jeb diftongi. 2. lekcija. Patskaņu klasifikācijas principi: pēc mēles kustībām horizontālā virzienā un pēc mēles pacēluma pakāpes (pēc mēles kustībām vertikālā virzienā), pēc lūpu darbības artikulācijā, pēc kvantitātes. Patskaņu iedalījums pēc pasīvā runas orgāna (palatāli, velāri), pēc mutes atvēruma (šauri, plati), pēc mutes vēruma (ar lēno vērumu un lēno slēgumu). Patskaņu kvantitāte. Divskaņi jeb diftongi. Latviešu valodas divskaņu piederība pie īsto divskaņu grupas. Divskaņu klasifikācijas principi. Divskaņu raksturojums pēc komponentu kvalitatīvā sakārtojuma un divskaņu pozicionālā lietojuma. Diftongiskie savienojumi. Patstāvīgais darbs: fonētiskā transkripcija (principi, simboli, zilbes intonāciju zīmes). patskaņu un divskaņu raksturojums. Fonētikas satura raksturojums pamatizglītības un vidējās izglītības latviešu valodas standartā un mācību programmās.	2	8	2	6
3. temats. Latviešu valodas līdzskaņi jeb konsonanti. 3. lekcija, praktiskais darbs: Līdzskaņu klasifikācijas principi: pēc aktīvā runas orgāna (lūpeņi, mēleņi), pēc artikulācijas veida (slēdzeņi, spraudzeņi), pēc balss saišu darbības (balsīgie, nebalsīgie), pēc mēles stāvokļa (dorsāli, apikāli), pēc artikulācijas vietas, tas ir, pēc pasīvā runas orgāna (dentāli, alveolāri, palatāli, velāri). Līdzskaņu kvantitāte. Kvantitātes atkarība no zilbes veida un struktūras, no blakus skaņu ietekmes, zilbju skaita vārdā u. c. faktoriem. Troksneņu kvantitāte zilbju saturā. Skaneņu kvantitāte. Patstāvīgais darbs: fonētiskā transkripcija, līdzskaņu raksturošana. Latviešu valodas skaņu salīdzināšana ar citu valodu skaņām. Savas runas analīze.	4	4	2	6
4. temats. Skaņu pārmaiņas. Skaņu pārmaiņas vokālismā: pozicionālās un vēsturiskās pārmaiņas. 4. lekcija, praktiskais darbs: Pozicionālās pārmaiņas vokālismā: kontrakcija, šaurā [e], [ē] un platā [e], [ē] mija vienas saknes vārdos, kvantitatīvā redukcija. Vēsturiskās pārmaiņas vokālismā: mantotā patskaņu mija jeb alternācija, knowledge regarding methods and techniques to be used in the acquisition of the content of phonetic training. Patstāvīgais darbs: praktisko uzdevumu veikšana par pozicionālajām pārmaiņām vokālismā. Skaņu un fonēmu analīze tekstā, atziņas par fonētikas mācību satura apguvē izmantojamām metodēm un paņēmieniem.	4	4	2	6
5. temats. Skaņu pārmaiņas konsonantismā: pozicionālās pārmaiņas. 5. lekcija, praktiskais darbs. Asimilācija balsīguma ziņā, vidējā artikulācijas centra rašanās, afrikātas [c] rašanās, pilnīga un daļēja vokalizācija, konsonantizācija, pozicionālais līdzskaņa zudums, līdzskaņa pagarinājums. Patstāvīgais darbs: pozicionālo skaņu pārmaiņu noteikšana konsonantismā. Skaņu un fonēmu analīze tekstā. Fonētiskā transkripcija, konsonantisma pozicionālo skaņu pārmaiņu noteikšana. Atziņas par kļūdām skolēnu runā un rakstu darbos, to cēloņiem un novēršanas iespējām.	4	4	2	6
6. temats. Skaņu pārmaiņas konsonantismā: vēsturiskās pārmaiņas. 6. lekcija, praktiskais darbs: [j] noteiktā līdzskaņu mija, priekšējās rindas patskaņu (palatālo vokāļu) noteiktā līdzskaņu mija, [t] noteiktā līdzskaņu mija, [d] noteiktā līdzskaņu mija, apvienotās līdzskaņu mijas, daudzlocekļu mija, līdzskaņu grupu mija, vēsturiskais līdzskaņa zudums. Patstāvīgais darbs: konsonantisma vēsturisko skaņu pārmaiņu noteikšana, fonētiskā transkripcija, latviešu valodas skaņu pārmaiņu salīdzināšana ar citām valodām. Grupas biedru pareizrūnas analīze.	4	4	2	6
7. temats. Zilbe un zilbju robeža. Zilbes intonāciju sistēma. Vārda uzsvars. 7. lekcija: Zilbe, zilbes uzsvars. Zilbju tipi, robežas, iedalījuma principi. Zilbes intonācija. Latviešu literārās valodas zilbes intonāciju problēmas. Metatonija. Heterotoni. Vārda uzsvars, tā normēšana, atkāpes no tā. Galvenais un palīguzsvars. Atkāpes no pirmās zilbes uzsvara. Enklīze un proklīze. Patstāvīgais darbs: zinātniskās literatūras analīze, praktisko uzdevumu veikšana par apgūto vielu: apzīmēt zilbes intonācijas, analizēt heterotonus.	4	4	2	6
8. temats. Ortoēpijas jeb pareizrūnas būtiskākie jautājumi. 8. lekcija: Izrunas normas vokālismā: šaurais un platais patskanis [e], [e:], [æ], [æ?], patskaņu kvantitāte, patskaņu [o], [o:] un divskaņa [uo] lietojums. Izrunas normas konsonantismā: līdzskaņu galvenie varianti, līdzskaņu sekundārie varianti. Praktiskais darbs. Bērnu, dialekta runātāju, ārzemju latviešu, cittautiešu tipiskās runas kļūdas vokālismā un konsonantismā latviešu valodā. Patstāvīgais darbs: zinātniskās literatūras analīze, praktisko uzdevumu veikšana atbilstoši apgūtajai vielai. Mācību uzdevumu izstrāde pamatizglītības posmā iekļautā fonētikas mācību satura apguvei	2	4	0	8

9. temats. Grafētika un ortogrāfija. Praktiskais darbs: Latviešu valodas grafētika. Latviešu valodas alfabēts. Attieksme starp skaņām, fonēmām un burtiem. Latviešu valodas ortogrāfija. Ortogrāfijas principi: fonētiskais, morfoloģiskais jeb etimoloģiskais, vēsturiskais, tradicionālais un konvencijas princips. Pārbaudes darbs par apgūto vielu. Patstāvīgais darbs: literatūras studijas - metodisko materiālu piemēri un to analīze vidējās izglītības posmā iekļautā fonētikas mācību satura apguvei.	2	4	0	8
10. temats. Sarežģītākie ortogrāfijas principi. Latviešu valodas fonētikas mācību metodika. Praktiskais darbs: Fonētiskais, morfoloģiskais, etimoloģiskais, tradicionālais, vēsturiskais un konvencijas princips un to lietošanas gadījumi. Internacionālo vārdu rakstība. Vārdu formu rakstība, kurās notikušas vēsturiskās skaņu pārmaiņas, piemēram, darbības vārdu nenoteiksmes formas un no tās atvasināto formu rakstība, divdabju pareizrakstība etc.). Vārda morfēmu (priedēklis, sakne, piedēklis, galotne) rakstījums attiecīgā vārda formās, atvasinājumos un salikumos. Patstāvīgais darbs: fonētiskā transkripcija, Atlasīt un individuāli izveidot jēgpilnus uzdevumus skolēniem pamatskolas un vidējās izglītības līmenī.	2	8	2	8
Kopā:	32	52	16	68

Sasniedzamie studiju rezultāti un to vērtēšana

Sasniedzamie studiju rezultāti	Rezultātu vērtēšanas metodes
ZINĀŠANAS 1. Pārzina latviešu valodas skaņu un fonēmu sistēmu. 2. Ir izpratne par fonētikas likumsakarībām un tendencēm, spēj tās raksturot teorētiski un parādīt fonētiskajā transkripcijā. 3. Ir zināšanas par latviešu fonētiķiem un fonētikas pētīšanas metodēm.	Pareizrunas pārbaudes darbs: teorijas zināšanas, kļūdu saklausīšana un praktiskā artikulācija. Fonētiskās transkripcijas pārbaudes darbs: zināšanas par simboliem un zīmēm, korekts to lietojums. Eksāmens: teorētiskās zināšanas.
PRASMES 1. Prot latviešu valodas fonētiskās īpatnības salīdzināt ar citām valodām. 2. Nosaka pozicionālās un vēsturiskās skaņu pārmaiņas vokālismā un konsonantismā. 3. Prot veidot un analizēt runu atbilstoši ortoēpijas normām. 4. Izmanto zināšanas par grafētikas un ortogrāfijas pamatjautājumiem, par zilbi, zilbes intonāciju un vārda uzsvāri. 5. Prot veikt teksta fonētisko transkripciju un fonētisko analīzi. 6. Māk izmantot vārdnīcas un zinātnisko literatūru, tostarp digitālā formātā, lai atrastu atbildes uz fonētikas satura jautājumiem.	Pareizrunas pārbaudes darbs: teorijas zināšanas, kļūdu saklausīšana un praktiskā artikulācija. Fonētiskās transkripcijas pārbaudes darbs: zināšanas par simboliem un zīmēm, korekts to lietojums. Eksāmens: teorētiskās zināšanas.
KOMPETENCE 1. Ir zināšanas par latviešu valodas fonētisko sistēmu, par notiekošajiem procesiem fonētikas līmenī, prot tos analizēt un izskaidrot. 2. Izmanto savā runā zināšanas par zilbes intonāciju 3. Spēj saklausīt pareizrunas kļūdas savā un citu cilvēku runā, pauž cieņpilnu attieksmi pret valodu un bērnu. 4. Spēj atlasīt un patstāvīgi izstrādāt jēgpilnus uzdevumus fonētikas mācību satura apguvei pamatzglītības un vidējās izglītības posmā.	Pareizrunas pārbaudes darbs: teorijas zināšanas, kļūdu saklausīšana un praktiskā artikulācija. Fonētiskās transkripcijas pārbaudes darbs: zināšanas par simboliem un zīmēm, korekts to lietojums. Eksāmens: teorētiskās zināšanas.

Studiju rezultātu vērtēšanas kritēriji

Kritērijs	% no kopējā vērtējuma
Pareizrunas pārbaudes darbs	30
Fonētiskās transkripcijas pārbaudes darbs	30
Eksāmens	40
Kopā:	100

Studiju kursa plānojums

Daļa	KP	Stundas			Pārbaudījumi		
		Lekcijas	Prakt d.	Laborat	Ieskaite	Eksām.	Darbs
1.	3.0	16.0	16.0	0.0		*	